

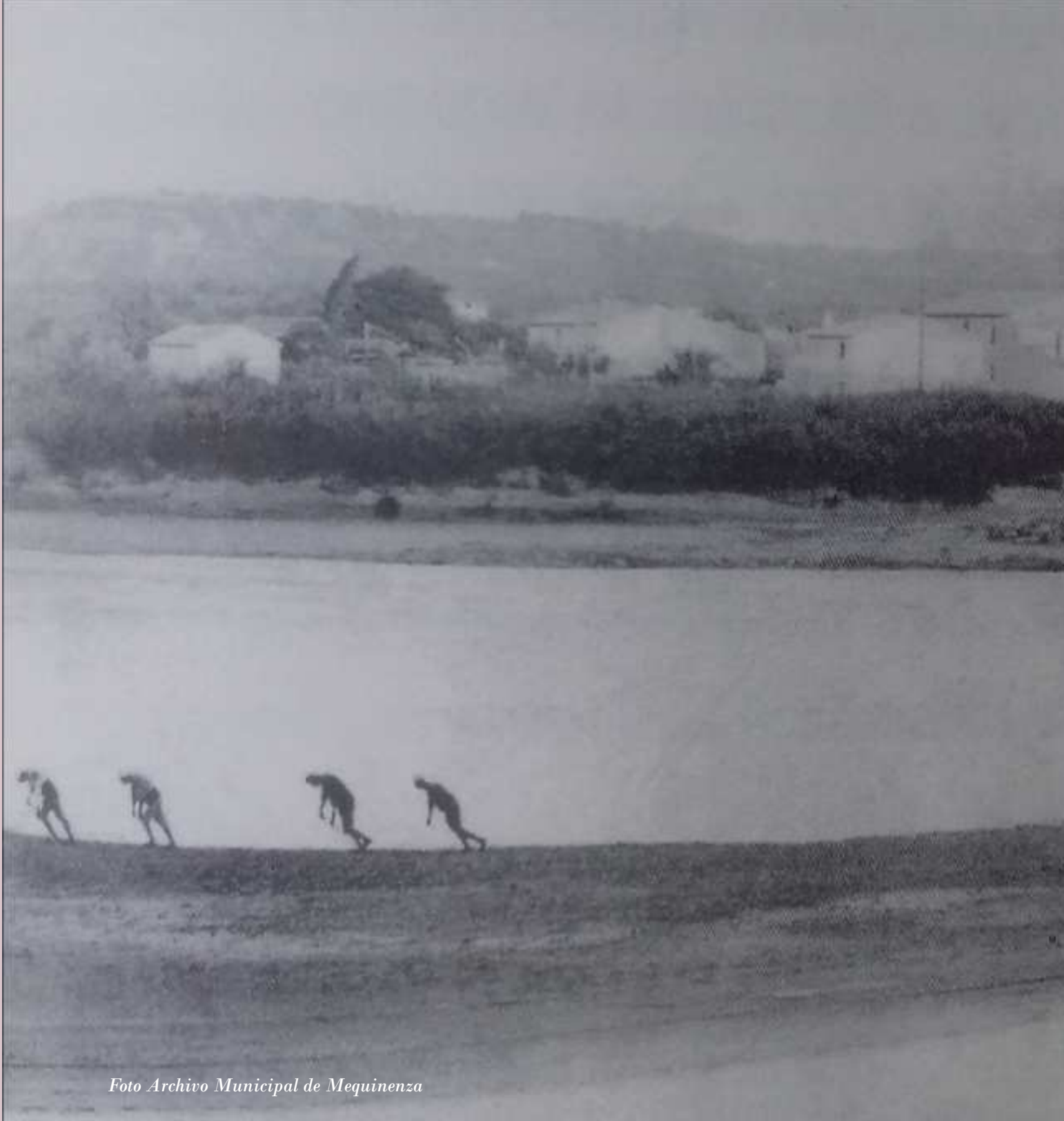
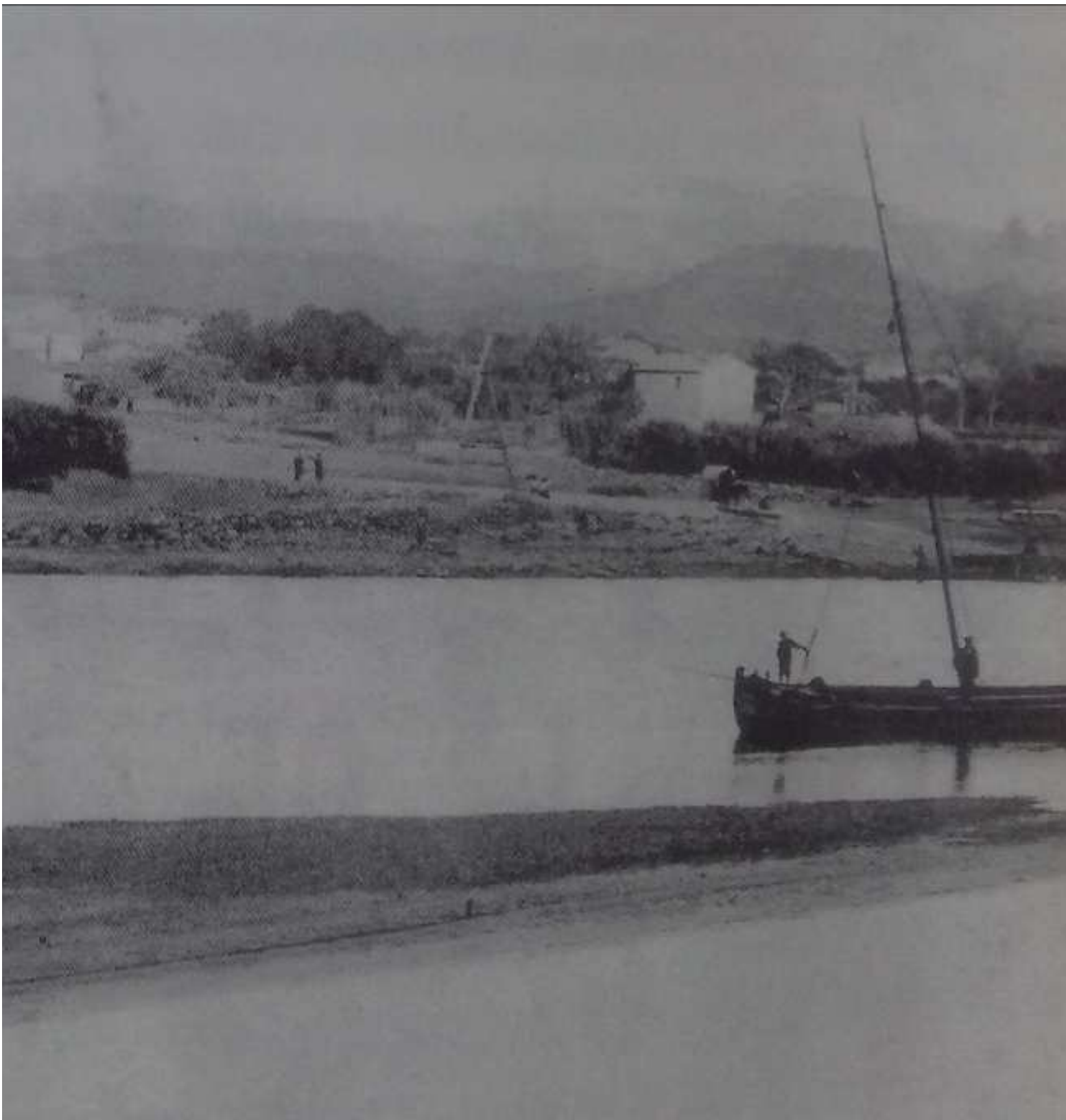

Foto Archivo Municipal de Mequinenza

CAMINS DE SIRGA PER EUROPA

Per Krisztina Nemes

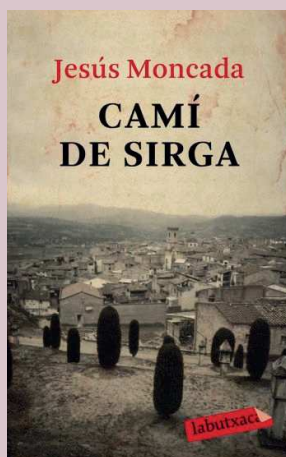
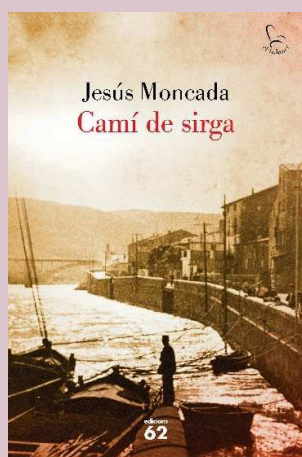
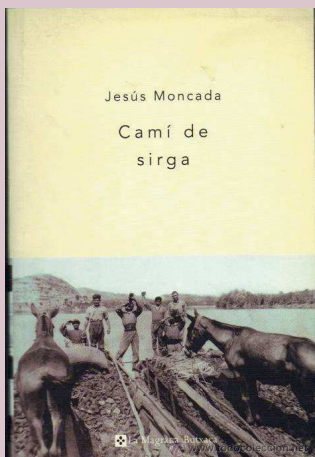
*El traductor és el meu aliat més important.
Ell m'introdueix al món.*
Italo Calvino

Naixem tots en un paisatge determinat del qual guardem les olors i les formes per a sempre. La memòria col·lectiva és una mena de denominador comú d'identitat de grup, un coneixement compartit pels membres, evolucionat a través de la comunicació lingüística, i sempre lligat al temps i l'espai. El llenguatge és un espai especial

de la nostra memòria cultural. D'una banda, la memòria cultural es compon de productes lingüístics: novel·les, poemes, documents històrics, però d'altra banda, aquest mitjà que permet la nostra comunicació quotidiana és un patrimoni cultural que canvia constantment en el procés de transmissió de generació a generació. Les tries lingüístiques específiques funcionen com a senyals que ens convoquen imatges, records i emocions. És per això que *camí de sirga* volia dir una cosa pels mequinensans d'abans del pantà i una altra per les generacions que van nèixer i créixer al

pèu de la cua del Pantà de Riba-roja. El significat canvia amb el temps, i també en l'espai.

Amb l'ajuda de la traducció de la obra de Jesús Moncada, els lletraferits del vell continent i més enllà es van conscienciar del significat d'aquesta expressió. Aquest article vol seguir el camí dels sirgadors de les lletres, els traductors, i oferir una anàlisi dels significats connotatius de l'expressió *Camí de sirga*, títol de la primera novel·la de Jesús Moncada publicada en 1988 i traduïda a 18 idiomes.⁽¹⁾

Cada idioma crea obres en una configuració poètica específica i, fins i tot, si la traducció s'esforça a ser equivalent i a no causar cap pèrdua en el contingut del text, és impossible transmetre el mateix significat sense canvi de matisos. Evidentment, les llengües tenen un contingut lèxic diferent, i obeeixen lleis gramaticals diferents, però la memòria cultural de cada comunitat lingüística també hi té un paper important. Les memòries essencials emmagatzemades al cervell dels parlants nadius poden ser desencadenades per signes lingüístics, perquè determinats conceptes, sentiments o sensacions estan intrínsecament lligats a les paraules. És possible que segons els diccionaris, les paraules tinguin el mateix significat en diferents idiomes, però aquest significat pot tenir moltes connotacions diferents que tenen a veure amb les experiències socials, històriques i culturals d'una comunitat. Això, però, no figura en els diccionaris perquè no és cosa que es pot determinar amb precisió científica, aquí estem al terreny de l'ús, de costums, tradicions, creativitat, aquest *modus operandi* o *visió pròpia* d'una llengua en particular. Si el traductor no comparteix la vida de la llengua traduïda a través de les seves memòries, sentiments o saber comú, és molt probable que la seva interpretació serà menys fidel a l'original. La llengua és un cas especial de la nostra memòria cultural, una memòria de treball que canvia constantment, però que està connectada al passat remot de la comunitat. La traducció – que

sempre és interpretació– ens permet molts camins que intentaré demostrar en aquest article.

Vaig triar Camí de sirga com a base de la meua anàlisi perquè vaig tenir la sort de ser-ne la traductora a l'hongarès, per la qual cosa tinc experiència íntima amb el seu contingut i gràcies a la invitació de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana també vaig tenir l'oportunitat de conèixer alguns altres traductors a la mateixa Mequinensa, ciutat natal de l'autor l'any 2006. Per escriure aquest assaig vaig intentat contactar

amb els traductors literaris de les llengües europees per esbrinar què va motivar les seves decisions a traduir el títol que, en molts casos, no és una traducció mot a mot. Quan el títol original tenia una traducció literal, volia saber quines imatges i conceptes s'associen a les paraules en la llengua meta per veure si eren capaços de transmetre el mateix missatge que en català. Quan el traductor va optar per una

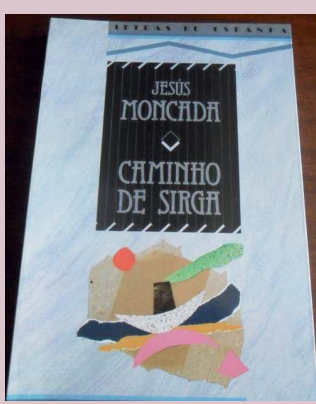
solució diferent, vaig voler esbrinar el mateix: quines connotacions tenia la traducció literal que la feia inapropiada a parer del traductor. En aquest darrer cas, també volia saber què justifica les solucions innovadores. En els casos quan era impossible entrevistar el traductor, intentava de trobar parlants nadius per discutir el contingut de memòria del títol o utilitzar fonts escrites que comentessin les traduccions. Aquestes fonts les vaig trobar a l'arxiu familiar digitalitzat de Jesús Moncada amb el permís de la germana de l'autor, Rosa Maria Moncada. Em refereixo a aquests articles amb l'abreviatura de AFM (Arxiu de la família Moncada).

Els catalans que no han llegit la primera novel·la de Jesús Moncada, *Camí de sirga*, no saben què significa el títol. Quan vaig entrevistar a Carles-Jordi Guardiola, el director de la Magrana⁽²⁾ sobre el títol, va dir que havia quedat atordit al veure-ho a la portada del manuscrit posat al seu escriptori, ja que mai havia tingut coneixement d'aquesta paraula pròpia de la terminologia de la navegació fluvial d'abans. Les seves paraules són corroborades per una pregunta en un article de la Vanguardia⁽³⁾: *què vol dir una "sirga"*? (Possibles respostes: A. Una vídua en edat de merèixer; B. La corda amb què s'estira una embarcació; C. Un ham per pescar silurs) que es troba a l'arxiu familiar de l'escriptor i que data del 2005. Aquest tecnicisme desconegut no podia transmetre continguts amagats que cridessin

l'atenció del públic catalanoparlant, per la qual cosa la decisió de l'escriptor i de l'editorial era arriscada des del punt de vista de màrqueting.

Camí de sirga significa camí de remolc, un recorregut sagrat i invulnerable paral·lel al riu, un camí per a ser respectat, ja que en cas de vents adversos els vaixells de vela podien remuntar el riu contra corrent només si foren remolcats per l'esforç humà o animal. A Mequinensa, sirgar era un treball ordinari amb el qual el lignit de les mines locals va ser transportat per embarcacions de vela per l'Ebre fins els anys 1960. Per a Jesús Moncada (1941 - 2005) i la seva generació els sirgadors pertanyien a la realitat quotidiana, de la mateixa manera que la sirga, una corda molt forta i pesada amb què es va dur a terme aquest dur treball. El verb que deriva del nom d'aquesta corda és sirgar que significa en català: fer un treball esgotador i dur. El dur treball de sirgar és també una metàfora del treball de memòria o teràpia de la memòria mitjançant la qual l'escriptor va salvar de l'oblit la seva ciutat natal, ara un lloc important al mapa literari de Catalunya.

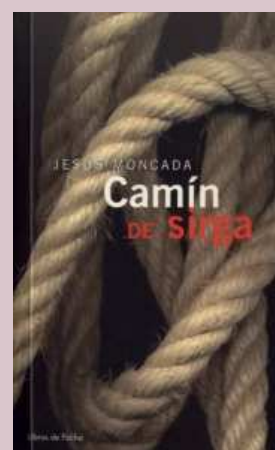
La traducció a l'espanyol (primer pas natural cap a major fama o reconeixement més ampli per a una novel·la escrita en català) realitzada per Joaquín Jordà (1937-2006), és de l'any 1989.

Vaig discutir el títol amb el professor Manuel José de Lara Ródenas, historiador de la Universitat de Huelva, que va escriure en una carta privada que "quan vaig veure l'expressió *camino de sirga*, no tenia ni idea de que pogués tenir res a veure amb els rius." Quan el professor va buscar la novel·la a la biblioteca, es va sorprendre perquè va trobar que un poeta de Huelva va escriure un llibre de poesia de tres-centes pàgines amb el mateix títol: José Luis Vázquez de Zafra: *Camino de Sirga*. Madrid, 1952, segona edició Huelva, 1964.⁽⁴⁾ Per al professor que dedicava llargs anys a estudiar la història local i cultural de Huelva, la seva ciutat natal, va ser un descobriment inesperat i molt sorprenent trobar aquesta expressió. El traductor espanyol, Joaquín Jordà va decidir do-

nar una traducció literal a la novel·la, de Moncada malgrat que *camino de sirga* sona estrany i poc familiar per a espanyols educats. El traductor portuguès, Artur Guerra, va triar la mateixa solució: *Caminho de sirga*, Lisboa: Dom Quixote, 1992.⁽⁵⁾

La novel·la va ser traduïda a dues llengües minoritàries de la península Ibèrica: al gallec, *Camíño de sirga*, Vigo: Xerais, 1997. (traduït per Xabier Rodríguez Baixeras); i a l'aragonès, *Camín de sirga*, Saragossa: Gara d'Edicions, 2003. (traduït per Chusé Aragüés).

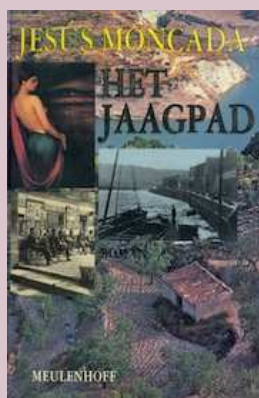
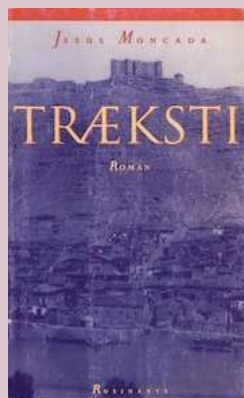
Chusé Aragüés, el traductor aragonès va respondre les meves preguntes sobre el títol dient que: "No coneixia abans el terme, que és lleugerament igual en català, castellà i aragonès. Podria haver escollit la versió fonètica més diferent: *Camín de Xirga*, o un sinònim: *Camí de tiradera*, però aquest darrer, tot i que també és un acte de tracció, està més relacionat amb el treball que es fa als trams del riu més amunt en les muntanyes, fent arribar els troncs d'arbres al riu

per fer rais. Vaig escollir la versió més semblant a l'original perquè les similituds formals faciliten la identificació de la traducció aragonesa amb el títol original català. D'aquesta manera és més fàcil per als lectors copsar el significat i cercar en els diccionaris aragonesos. Quan tradueixo a l'aragonès, sempre intento que el títol sigui recognoscible, fins i tot si es tracta de sacrificar una part del vocabulari aragonès autèntic. El vocabulari del trànsit i el transport fluvial no forma part del vocabulari més conegut. El remolc de barques o la conducció de troncs als rius va desaparèixer amb el desenvolupament de xarxes de ferrocarrils i carreteres, però fins i tot quan es practicaven, aquestes professions eren desconegudes a les zones més allunyades dels rius. Segons la meua opinió, Jesús Moncada va do-

nar aquest títol a la seva novel·la, perquè volia fer tornar a la consciència col·lectiva aquest vell ofici extingit abans tan vital a la seva ciutat natal, i salvar-lo de l'oblit com va fer amb la ciutat mateixa."

La decisió de l'editorial Gara d'Edizioni – que té una àmplia gamma de clàssics del món traduïts a l'aragonès- de traduir *Camí de sirga* era motivada per tenir una visió diferent de la literatura mundial. En general, traduïm obres de les literatures mundialment famoses, que estan en circulació, que tenen fama, i no fem cas a literatures petites, senzillament, perquè no parlem llengües minoritàries. La literatura mundial és la literatura de les llengües grans. Aquesta política editorial de Gara d'Edizioni, però, demostra dues coses: 1. la tesi que "totes les llengües són iguals", ja que les llengües minoritàries són igualment capaces d'expressar conceptes o subtils lingüístiques complicades, i 2. aquestes llengües són capaces de manifestar solidaritat i crear una literatura mundial de matisos i accents diferents.

Altres llengües també van optar per la traducció literal del títol, tot i que aquestes versions no tenen cap semblança visual amb l'original. Són les següents: *The Towpath*, Londres: Harvill / HarperCollins, 1994. (traduït per Judith Willis); *Træksti*, København: Munksgaard / Rosinante, 1993. (traduït per Marianne Lautrop); *Dragartig*, Estocolm: Norstedts Förlag, 1996. (traduït per Sonia Johansson és Kjell A. Johansson); *Het jaagpag*, Amsterdam: Meulenhoff, 1992. (traduït per Adri Boon).⁽⁶⁾

La traductora anglesa, Judith Willis, va explicar-me dues raons per les quals va decidir fer una traducció literària del títol, *The towpath*: 1. el concepte de camí de sirga existeix en anglès, té el mateix significat i, és un terme molt conegut en anglès; 2. cap escriptor no ha atorgat mai aquest títol a una novel·la anglesa, i així podria resultar atractiu per la seva raresa. La Judith va assenyalar, però, que la majoria d'exemples del diccionari associen el terme amb caminar a la vora de canals. "La majoria de persones cultes saben que per allà solien sirgar barques, però molta gent, es-

pecialment els més joves, potser no en són conscients. Hi ha molt turisme centrat en els canals, i per la informació turística il·lustrada fa que la imatge dels cavalls remolcant barques no és totalment desconeguda." Després de la Revolució industrial en Anglaterra, els vaixells de la xarxa nacional de canals van estar equipats amb motors i el sistema ferroviari desenvolupat amb èxit a tot el país, va substituir la tracció per cavalls arreu. Per això, segons la opinió de la traductora, *camí de sirga* en anglès no inclou en cap cas la connotació de la feina laboriosa de transportar aigües amunt, ja que a Anglaterra aquestes rutes –avui recreatives– són principalment per canals, no per rius.

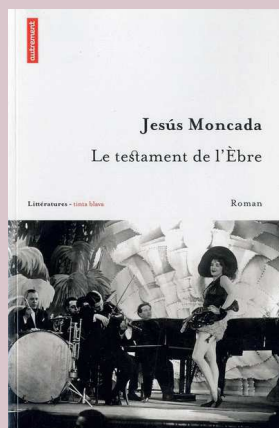

Adri Boon, el traductor holandès, també va triar la traducció literal del títol que és *Hat jaagpad*, i ho explica la següent manera: "La paraula *jaagpad* consta de dos elements: *jaag* i *pad*. *Jaag* deriva del verb *jagen*. El primer significat de *jagen* és caçar, però té també un significat actualment més obsolet que és avançar (alguna cosa) cap endavant".

L'exercici de *jagen*, avançar un vaixell sirgant, com a manera comú de transport de mercaderies (o persones) existia fins als anys 50 del segle passat. Més tard, els vaixells motoritzats van eliminar el remolc per homes (i per dones!) o animals. En el país de les canals molts holandesos viuen al llarg de *jaagpads* que és un sinònim de carrer. Així, un jove, avui en dia, veient les paraules *jagen* i *jaagpad* no pot percebre el mateix concepte que els catalans que es van apropiat el concepte de *camí de sirga* a través de la novel·la de Moncada. Tot i que la paraula *jaagpad* no semblaria poc coneguda per a un adolescent mitjà, el significat més profund, d'on prové, pot plantejar, quan se li demana, un problema.

La novel·la va ser publicada dues vegades en francès (1992, 2010), traduïda per Bernard Lesfargues, amb títols diferents: *Les Bateliers de l'Èbre* (Els sirgadors de l'Èbre) París: Éditions du

Seuil, 1992, *Le Testament de l'Èbre* (El testament de l'Èbre) París: Autrement, 2010.

Bernard Lesfargues (1925-2018)⁽⁷⁾ era un poeta, traductor literari, organitzador i editor literari occità. Per la seva edat i procedència del comtat de Dordogne-Périgord, certament estava familiaritzat amb la professió dels sirgadors, ja que la vall del riu Dordogne ha estat una via fluvial important des del segle XVII, al llarg de la qual hi ha una xarxa de camins turístics.⁽⁸⁾

Malauradament, no he pogut entrevistar el traductor que va morir fa dos anys, així vaig preguntar a amics i coneguts francesos sobre les connotacions del equivalent lèxic *chemin de halage* (camí de sirga), i vaig aprendre que: 1. el terme és familiar als francesos; 2. com a metàfora, es pot associar al camí / curs de la vida o a una carretera que condueix a un futur llunyà i desconegut. Tot i així, les imatges que associaven al terme eren diferents. L'entrevistat de més edat (més de 60 anys) evocava una imatge de vaixells sirgats per cavalls dels segles passats, mentre que el més jove pensava clarament en les boniques rutes contemporànies de caminar per rius i canals sense pensar en el significat de la paraula. El mot francès *halage* deriva del verb *haler*, que és tirar una corda,⁽⁹⁾ sobretot, sirgar una barca al llarg d'un riu. No sabrem perquè Bernard Lesfargues en lloc d'utilitzar l'antic terme *chemin du halage*, va designar les persones de la professió: *les bateliers* - els sirgadors. Per a l'entrevistat més jove, tanmateix, el nom d'aquest ofici, *batelier* era del

tot desconegut. La traducció literària *chemin de halage* podria haver estat una elecció adequada, ja que França, igual que Anglaterra o Holanda, compta amb una àmplia xarxa de camins de sirga convertits en camins turístics. El que faltava més de la memòria cultural francesa era el concepte dels sirgadors, que van desaparèixer completament del paisatge, i el títol no devia funcionar molt bé. Probablement fou per això que la segona edició va sortir titulada: *Le testament de l'Èbre*. Una solució molt semblant va ser la que va triar la traductora italiana Simone Berteleoni, que va

donar a la seva traducció el títol *Il testamento dei fiume* (El testament del riu) Narni: Gran Via Edizioni, 2014. Aquestes variacions ja no se centren en el treball de sirgar, sinó en la mort del riu i de l'antic, tradicional estil de vida.

El traductor serbi de la novel·la, Igor Marojević, va donar una resposta molt concisa a les meves preguntes: "*camí de sirga en serbi no significa gran cosa, no aprofundiria aquí en les raons infraestructurals d'aquesta qüestió, és un simple terme tècnic que no té més significat que el literal.*"⁽¹⁰⁾ Vaig donar a la novel·la el títol *Srušeni grad* (La ciutat destruïda, Beograd: Laguna, 2007.) i per aquesta elecció volia expressar la meua consternació que els polítics poden decidir destruir una ciutat per raons ideològiques." Igor Marojević (1968, Vrbas, Sèrbia) és un reeixit escriptor, editor i traductor contemporani que té dues de les seves novel·les publicades en castellà (*El engaño de Dios*, Platea). Crec que la portada de l'edició sèrbia de *Camí de sirga* on es veu una casa força deteriorada de l'Europa central-oriental, i les paraules citades anteriorment mostren que les experiències personals (jove, adult durant les guerres iugoslaves) d'un traductor poden tenir una forta influència quan es decideix, quin motiu agafar per simbolitzar tot el contingut d'una novel·la.

El títol de la traducció alemanya *Die Versinkende Stadt* (La ciutat que s'enfonsa), Frankfurt am Main: S. Fischer, 1995, de forma similar al serbi, evoca el destí tràgic de la ciutat. El traductor de la novel·la, Willi Zurbrüggen (1949 -) va dir que, pel que podia recordar, el títol va ser escollit per l'editorial que és el costum en general a Alemanya. Se suposava que l'efecte dramàtic desencadenat per aquest títol cridava atenció del públic segons l'opinió dels editors alemanys, i el traductor hi era d'acord.

La traducció al romanès és de Mianda Cioba qui va donar a la novel·la el títol *Rîuri care duc în cer* (Rius que condueixen al cel) (Bucarest: Editura Univers, 1997). Mianda va explicar els motius de la seva elecció de la següent manera: "El mot *sirgar* les embarcacions d'aigua és un terme obsolet en romanès actual, un terme tècnic d'origen turc que pertany al vocabulari de la navegació i, és perfectament desconegut per a tothom, a part de les famílies que treballaven i vivien del transport marítim o fluvial. Jo necessitava més aviat un títol simbòlic que pogués mostrar la resistència d'aquesta comunitat, durant 13 anys per protegir la seva ciutat natal i obtenir el dret al record, que finalment va assegurar la seva supervivència malgrat que la ciutat fos destruïda i enfonsada. Així, vaig girar la imatge cap per avall, els rius van cap al cel en lloc d'anar al mar. Al llenguatge litúrgic romanès hi ha una dicció *drumuri care duc în cer* (camins que porten al cel), que fa referència als camins de sacrifici. Quan algú decideix fer alguna cosa bona, fins i tot a costa de sacrificis personals, es diu que aquest és un camí que porta al cel. El títol és així una metàfora dels que es van sacrificar molt de la seva vida perquè la comunitat del nucli antic pogués sobreviure i guardar la seva memòria comuna. El tema principal de la novel·la és aquest el dret a la memòria comuna, i donant aquest títol vaig voler expressar el que penso que Moncada pretenia escrivint la novel·la."

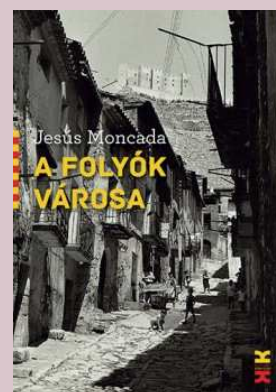
Un altre exemple molt bo de la audàcia del traductor és el títol eslovè. La traductora, Simona Škrabec va construir la seva traducció sobre el significat simbòlic del terme *camí de sirga*, i va

explicar la seva tria *Protî toku* (Contra corrent) en un article de revista Els Marges.⁽¹¹⁾ Una citació breu d'aquest article: "Una riuada despietada s'emporta tot el que abans ens havia pertangut. Això passa cada dia, en cada moment i a tothom. No cal haver estudiat per comprendre la novel·la de Jesús Moncada, tothom pot fer-se càrrec de quin esforç tan immens va ser necessari per construir aquesta crònica. Jesús Moncada és el llauter que ha baixat a la riba, que amb l'ajut d'una corda gruixuda lligada dalt de l'arbre arrossega rere seu el vaixell de la seva vida. (...) La càrrega de la memòria (...) no és gens lleugera. Però l'escriptor continua tossut el camí, i al final, igual que el matxo Trèvol, arriba a la vila que potser ja no es troba en cap mapa, però que existeix en la memòria".

Simona, de la mateixa manera que Mianda, va destacar la metàfora del títol, la lluita contra l'oblit i, en les seves respostes a les meves preguntes, va donar interessants arguments geogràfics i etimològics que van recolzar la seva decisió. "El terme *camí de sirga* no es pot traduir en eslovè perquè l'ofici de *sirgar* no existia al nostre país. Els rius alpins, aigües salvatges, corren massa ràpidament, les solcaven els raïls únicament". Simona va tenir l'oportunitat de consultar l'escriptor qui va donar el seu consentiment a la seva traducció.

Per acabar, m'agradaria explicar quines eren les raons del títol en hongarès: *A folyók városa* (La ciutat dels rius), publicat dues vegades amb el mateix títol (Budapest: Íbis Kiadó, 2007; Budapest: l'Harmattan, 2013).

Al títol en hongarès és *A folyók városa* (La ciutat dels rius) tot i que existeix l'equivalent hongarès de *camí de sirga* - *vontatút* que és una paraula coneguda amb significat tècnic. El verb del qual deriva té connotacions més aviat negatives, el seu participi passat *vontatott* com a adjectiu significa: més lent del que és habitual, lent, feixuc, allargat, impassible, no viu,⁽¹²⁾ o sigui, no sona ni bo, ni positiu. Hi havia una altra raó personal per la qual la traductora no considerava l'equivalent lèxic de l'original, una traducció adequada del títol. Com a estudiant especialitzada en rus, vaig passar vuit hores per setmana a les aules de rus durant els meus anys més sensibles contemplant el quadre del gran pintor realista rus, Ilya Repin: *Els sirgadors del Volga* (Бурлаки на Волге). A la

Ilya Repin: Els sirgadors del Volga

pintura els sirgadors són uns homes destrossats, miserables i desprotegits que treballen com a esclaus, explotats pel sistema tsarista inhumà. Aquesta pintura irradiava injustícia i tristor, i evidenciava plàsticament l'absoluta necessitat de la Gran Revolució Socialista. En un país comunista satèl·lit de la URSS les conseqüències d'aquesta revolució eren més aviat deplorables per no dir res més.

La representació de Repin dels sirgadors explotats va expropiar per sempre el concepte de sirgar al meu imaginari, i per això em va fer pràcticament impossible utilitzar aquesta paraula com a títol per a la traducció de la novel·la de Moncada, lírica, plena de vida i condimentada amb ironia ebrenca. Tot i que l'angoixa i la por dels mequinensans són retratades per la ploma de Moncada, la tragèdia és superada amb escreix per la viva representació de l'antiga ciutat eterna, il·luminada per llums mediterrànies. Per triar un títol, jo vaig pensar en el que deia Moncada a la seva novel·la sobre els rius, que com antics déus dirigien i al mateix temps constituïen la base de la vida a la vella Mequinensa:

"Tanta porfídia i tanta mort (...) no havien alterat la seva passa: les pluges de tardor i de primavera l'havien inflat, les ardorades estivals l'enflaquien, però les aigües no guardaven memòria de la batalla. La memòria era cosa dels hòmens; ell, l'Ebre, era insensible als afanys d'aquella gent que li capturava els

peixos, l'esgallava amb les quilles de les naus o trobava la mort en les seves entranyes fangoses i fredes".⁽¹³⁾

I en una entrevista:

"El mequinensà no sabia concebre la vida sense l'Ebre i sense el Segre ... el riu era un element importantíssim, i la navegació per a nosaltres era un món gairebé màgic. I, és clar, quan anàvem a d'altres llocs el trobàvem a faltar moltíssim. Jo, per exemple, no entenia l'Ebre ni a Saragossa. Aquell riu que només hi passa sense que hi hagi res més, el trobava tristíssim i no l'identificava com el meu".⁽¹⁴⁾

El títol hongarès doncs pretenia evocar la imatge d'aquesta ciutat antiga que vivia en har-

André Kertész, Hajóvontatók

monia amb els rius, i respectant la seva força des de la seva fundació a l'època de l'Imperi Romà fins a la seva mort a l'època franquista.

Per tancar aquest article afegeixo una foto del famós fotògraf d'origen hongarès, André Kertész que retrata els sirgadors de la Gran Plana Hongaresa, i que és més o menys coetània (començament del segle 20) amb la de l'Arxiu Municipal de Mequinensa. Les embarcacions, la indumentària dels sirgadors, el paisatge són diferents. Tot i això, la feina i la vida a la vora dels camins de sirga eren igualment dures. Les llengües són diferents, però les vivències i memòries dels pobles se semblen, i és això que fa que els lectors de tot arreu del món poden identificar-se amb històries molt llunyanes. Aquesta identificació no depèn de tenir o no camins de sirga de debó, ja que metafòricament tots en tenim, i això ens fa parents per destí, a tots els pobles, darrera de les paraules.

Krisztina Nemes

NOTES:

(1) Moncada, Jesús, *Camí de sirga*, Barcelona, La Magrana, 1988.

(2) Entrevista personal a l any 2015 mentre preparava la meua tesi doctoral Història i memòria al mite de Mequinensa. http://doktori.bibl.u-szeged.hu/9860/1/NemesKrisztina_PhD_Mequinensa_mitosz_.pdf

(3) AFM 2005-12-07 *La Vanguardia* – Concurso Què és una sirga?

(4) Vázquez Zafra, *Camino de sirga*. https://www.amazon.es/Camino-Sirga-Pr%C3%B3logo-Federico-Robles/dp/B00525ETEG/ref=sr_1_4?dchild=1&qid=1585325046&refinements=p_27%3AJos%C3%A9+Luis+Zafra&s=books&sr=1-4

(5) Espais literaris Jesús Moncada. En aquesta pàgina de web es troben les traduccions de la obra del autor: <https://www.jesusmoncada.cat/obra/obra-traduida/>

(6) <https://www.jesusmoncada.cat/obra/obra-traduida/>

(7) Catinchi, Philip-Jean, "Mort de Bernard Lesfargues, poète et traducteur", *Le Monde* https://www.lemonde.fr/disparitions/article/2018/02/28/mort-de-bernard-lesfargues-poete-et-traducteur_5263663_3382.html

(8) "Le halage pour la navigation de remonte", *Esprit de pays* <https://espritdepays.com/patrimoines-en-perigord/metiers-dautrefois/la-batellerie-en-perigord/halage-navigation-de-remonte>

(9) <https://www.littre.org/definition/halage>

(10) Per comprovar aquesta afirmació vaig entrevistar una professora, membre de la minoria sèrbia a ar aquesta afirmació vaig entrevistar una professora, membre de la minoria sèrbia a Hongria sobre la traducció adequada de la paraula i em va respondre el següent: "És difícil trobar l'equivalent d'aquesta paraula, crec. Seria o "vučni put" o "vučna staza", més aviat la primera". Vaig preguntar a un col·lega meu, segons ell, és millor donar una descripció detallada del concepte, com: "putevi po kojima su vukli teretne lade" - camins per on es els vaixells de càrrega (sic!) van ser remolcats". Aquesta explicació em va confirmar la incertesa del concepte en l'imaginari dels parlants nadius.

(11) Simona Škrabec, "Camí de sirga que no es pot recórrer a peu", *Els Marges: revista de llengua i literatura*, ISSN 0210-0452, N.º. 76, 2005, págs. 105-118.

(12) <https://szinonimaszotar.hu/keres/vontatott>

(13) Moncada, Jesús, *Camí de sirga*, Barcelona, Edicions 62, 2006. p. 183.

(14) 1989-02-01 *Serra d'Or* – "Aproximación a la obra de Jesús Moncada", Mercè Biosca